

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <https://www.politickevedy.fpmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Martin Horemuž – Jakub Švec
Article / Článok: K politickému liberalizmu Johna Rawlsa: Perspektivy a úskalí v súčasnom občansko-politickém diskurze
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.123-140>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

HOREMUŽ, M. – ŠVEC, J. 2023. K politickému liberalizmu Johna Rawlsa: Perspektivy a úskalí v súčasnom občansko-politickém diskurze. In *Politické Vedy*. Vol. 26, no. 3, pp. 123-140. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.123-140>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

Journal Politické vedy is provided under the conditions of Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0. / Časopis Politické vedy je publikovaný na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0.

K POLITICKÉMU LIBERALIZMU JOHNA RAWLSA: PERSPEKTÍVY A ÚSKALIA V SÚČASNOM OBČIANSKO- POLITICKOM DISKURZE

ON POLITICAL LIBERALISM OF JOHN RAWLS: PERSPECTIVES AND PROBLEMS IN CONTEMPORARY CIVIL-POLITICAL DISCOURSE

Martin Horemuž – Jakub Švec*

ABSTRACT

Except to the Theory of Justice from 1971, which fundamentally changed the view of pluralist democracies with a market system on the welfare state and redistribution, John Rawls was also responsible for another application of philosophical doctrine to political practice by the form of the idea of political liberalism. This approach, as in the case of the „Theory of Justice“, was to once again solve the fundamental dilemma of democratic and pluralist societies built on the value basis of liberal tradition and market economy, how to approach opinion opponents who hold other ideological attitudes, which operate in democratic frameworks. In the presented text, we tried for an objective definition of John Rawls's political liberalism, while the study had the ambition to analyze the perspectives and pitfalls of this concept for the contemporary civil-political discourse. For the purpose of the presented study, we chose the method of analysis of the author's original work as well as secondary literature. Subsequently, we synthesized the obtained partial findings into statements and knowledge of new quality. The study demonstrated that, similar to the author's work „Theory of Justice“, this concept of the author in the form of „Political Liberalism“ is workable and applicable in civil-political practice. However, the text also works with the idea, that this approach is currently accepted rather formally, and the idea of political liberalism necessarily runs into the problem of gradual preference of liberal conceptions of the good life. By referring to authors from domestic and also foreign philosophical communities, the text demonstrated the international and

* PhDr. Martin Horemuž, PhD pôsobí ako docent na Katedre filozofie, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina, Slovenská republika, e-mail: martin.horemuz@fhv.uniza.sk.

* Mgr. Jakub Švec, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre filozofie, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina, Slovenská republika, e-mail: jakub.svec@fhv.uniza.sk.

interdisciplinary scope of the problem, which extends into the broad field of humanities and social sciences..

Key words: Liberalism, Equality, Freedom, Ideology, John Rawls

Úvod

Aplikácia filozofických myšlienok do politickej praxe nie je zďaleka zaručená. Vo filozofickom svete súčasnosti je takýto stav skôr výnimkou ako pravidlom a ak by sme chceli porovnať dopad myšlienok **Johna Rawlsa** na politickú prax, mali by sme autora prirovnávať k mysliteľom akými boli **Karol Marx** (dominantné ovplyvnenie dejín 20. storočia marxistickou ideológiou) či **John Locke** (zástanca vzbury proti **Stuartovcom** a ideový otec americkej Deklarácie nezávislosti a neskôr aj ústavy). Je možné tvrdiť, že autor sa vo svojej tvorbe venoval v zásade mimoriadne náročným témam pri riešení tzv. „večných sporov“ vo filozofii. Takéto témy predstavujú zaiste problematiky slobody, spravodlivosti, rovnosti a práva, ktoré **Rawls** opísal v „A Theory of Justice“ (Teória spravodlivosti) alebo napr. v diele „The Law of Peoples“ (Právo národov). Okrem týchto problematik si však **J. Rawls** uvedomoval aj ďalší kľúčový problém v podobe potreby plurality v demokratickom priestore.¹ Zaujímavosťou je, že ako sociálny liberál uprednostňoval väčšmi označenie „pluralitná“ ako „liberálna“ demokracia. V zmysle predkladanej štúdie sa budeme snažiť objasniť, prečo využíval skôr tento termín. Kvôli jeho akcentu na dôležitosť upevňovania plurality v prostredí volebnej pluralitnej demokracie napísal dielo „Political Liberalism“ (Politický liberalizmus). Uvedené publikácie v dominantnej miere ovplyvnili to, akým smerom sa uberala sociálna politika Welfare state a ako chápeme slobodu a sociálnu spravodlivosť v demokratickej časti sveta, predovšetkým v západnej Európe a v Kanade. **Rawls** sa svojou teóriou snažil vyriešiť dlhodobý spor medzi deontológiou a utilitarizmom, resp. sa snažil poskytnúť alternatívu k utilitaristickému nazeraniu k spravodlivosti a etike, čo sám tvrdí aj v predhovore „A Theory of Justice“ (Rawls, 1999, s. xi). Samozrejme, existuje veľké množstvo kritik **Rawlsovej** filozofie s dodatkom, že autor sa konzekvencializmu v podobe utilitarizmu i tak v diele nevyhol, akurát ho oddialil a zodpovednosť za jeho akceptáciu preniesol na zmluvné strany, t. j. na aktérov spoločenskej zmluvy,

¹ Slovanmi Marcosa Fantona: „Politický liberalizmus berie vážne rozmanitosť myšlienok dobrá tým, že akceptuje pluralizmus ako nevyhnutný produkt slobodných inštitúcií“ (Rawls, 2005, s. 03). „Problém sociálnej spravodlivosti je teda potrebné doplniť o problém vzájomnej tolerancie“ (Fanton, 2020, s. 21).

ktorých rozhodovanie o obsahu tejto zmluvy do značnej miery modeluje podľa potrieb jeho koncepcie.

V každom prípade **Rawls** nadväzuje na dávno zabudnutú metódu kontraktualizmu, a prostredníctvom navodenia fiktívneho stavu za „Veil of Ignorance“ dosahuje objektívnu dohodu jednotlivcov na tom, čo je to spravodlivosť a férová dohoda. Istým spôsobom je možné tvrdiť, že týmto závojom **Rawls** nahrádza prirodzený stav z diel **Johna Locke**a, **Thomasa Hobbesa** či **Jeana Jacquesa Rousseaua**. Zároveň ním dosahuje (pre neho) objektívne a neutrálne podmienky, za ktorých je možné dohodnúť sa na spoločenskej zmluve, pričom takéto objektívne podmienky kreovania zmluvy bolo do tejto doby pre filozofiu náročné zabezpečiť – o to viac v ideovom prostredí liberalizmu ako ideológie, ktorá priniesla radikálnu rekonštrukciu spoločenských vzťahov na všetkých úrovniach a ponúkla mantinely pre politický súboj, ktorý bol zasadený do procesu transformácie nových sociálnych tried do občiansko-politickej spoločnosti (Schwarzmantel 1998, s. 63).

Druhou mimoriadne náročnou úlohou a výzvou zároveň pre autora bolo navrhnuť teóriu, ktorá by v pluralitnej demokratickej spoločnosti vyriešila dopyt pre prístup, ktorý zabezpečuje existenciu nekonzistentných hodnotových, ideologických a ideových doktrín v priestore vzájomného rešpektu a symbiózy. O navrhnutie takéhoto systému sa **Rawls** pokúsil v už spomínanom diele „Politický liberalizmus“. Publikácia vznikla v roku 1993 pričom ide o v zásade ambiciózny projekt zasadený do kontextu doby, ktorá bola charakteristická silným nábojom víťazstva liberálnej tradície v ideologickom súboji. Len rok pred touto publikáciou bolo napísané dielo od **Francisa Fukuyamu** „Koniec dejín a posledný človek“, pričom vtedajšie nastavenie nielen občianskej a politickej spoločnosti, ale aj vedeckej obce bolo silne determinované eufóriou z presvedčenia o ukončení ideologickej a hodnotovej súťaže vo svete. **Rawls** však opäť preukázal svoju predvídavosť² a nie len filozofickému, ale aj praktickému svetu ponúkol systém umožňujúci existenciu troch základných ideologických doktrín³ v rámci priestoru liberálnej demokracie a pluralizmu.

V predložennom článku máme ambíciu predstaviť a charakterizovať **Rawlsovu** teóriu politického liberalizmu, no pridaná hodnota predkladaného článku spočíva predovšetkým v definovaní limitov a úskalí tohto prístupu. Máme

² Rovnako ako napríklad Samuel Huntington, ktorý nesúhlasil s F. Fukuyamom a upozorňoval na tlejúce nebezpečenstvá pre demokraciu a pluralitné systémy, ktoré si demokratický svet v eufórii víťazstva neuvedomoval.

³ A z nich vychádzajúcich ďalších subkategórií týchto ideológií.

za to, že v prípade politického liberalizmu sa jeho nedostatky prejavujú práve v aktuálnom občiansko-politickom diskurze, kedy sme konfrontovaní tzv. „fantómovou objektivitou súčasného liberalizmu“ (Švec, 2018, s. 204).⁴ Tento stav spôsobuje situáciu, v ktorej síce existuje formálne deklarovaná akceptácia rôznorodých demokratických názorov, avšak tvrdíme, že politický liberalizmus v priestore liberálnej demokracie nepozorovane, sofistikovane a v konečnom dôsledku aj nechcene preferuje prevládajúcu ideológiu pred ostatnými ideovými a hodnotovými konceptmi.

V každom prípade predkladaná štúdia nemá za cieľ diskreditovať politický liberalizmus **Johna Rawlsa**. Naopak, poukázaním na úskalia tohto konceptu chceme upozorniť na nedostatky, ktoré je potrebné mať na zreteli a v ideálnom prípade sa im v politickej praxi a občiansko-politickom diskurze vyhýbať. Politická a občianska prax súčasnosti a prístup k objektívnemu hodnoteniu názorových oponentov v aktuálnom spoločenskom diskurze nám však nedávajú mnoho podnetov pre optimizmus. Práve z uvedeného dôvodu pokladáme za potrebné dbať na dodržiavanie princípov politického liberalizmu v občiansko-politickej diskusii.

1. K idei politického liberalizmu

Úvodná časť autorovej známej publikácie obsahuje nasledujúce tvrdenie:

„Demokratická spoločnosť je vždy poznačená existenciou rôznych protikladných a nezmieriteľných náboženských, filozofických a morálnych doktrín. Niektoré z nich sú absolútne rozumné. Túto rozmanitosť rozumných doktrín chápe politický liberalizmus ako nevyhnutný dlhodobý výsledok schopností ľudského rozumu pôsobiaceho v rámci pretrvávajúcich nezávislých inštitúcií“

(Rawls, 1997, s. 3 - 4).

Inými slovami politickým liberalizmom sa Rawls snažil (a do veľkej miery sa mu to opäť podarilo) vyriešiť potenciálne riziko v pluralitných demokratických zariadeniach spočívajúce v existencii troch relevantných, plnohodnotných a rovnocenných ideológií, resp. v potrebe zachovávať ich existenciu v neustálej vyváženosti. Autor sa snaží vysvetliť, ako je možné, že v rámci pluralitnej demokracie môžu popri sebe paralelne existovať rôzne ideové, náboženské,

⁴ Tento pojem prvý raz používame v publikácii „Problems of Phantom Objectivity of Contemporary Liberalism“ (problems of depoliticization and deideologization) vydanaj v roku 2017.

kultúrne a hodnotové presvedčenia, dokonca môže prebiehať súboj ideológií napriek faktu, že jedna (zdá sa) očividne v uvedenom priestore politicky či ekonomicky prevláda. Rawls si opäť pomáha vlastným dielom „A Theory of Justice“, kedy stanovil dva body spravodlivosti, ktoré takúto symbiózu vedia umožniť. Naše tvrdenie podporujeme myšlienkami Leifa Wenara ako filozofa zaoberajúceho sa predovšetkým témami z oblasti politickej filozofie, ktorý k téme uvádza: „Na to, aby občania mohli viesť slušný život je v určitej forme potrebná sociálna spolupráca. Občanom však nie je ľahostajné, ako sa medzi nich rozdelia výhody a bremená tejto spolupráce“ (Wenar, 2021). Podľa autora dva body spravodlivosti v sociálne spravodlivej spoločnosti majú vyzerať nasledovne:

- a) *Každá osoba má rovnaký nárok na plne adekvátny systém rovnakých základných práv a slobôd, pričom tento systém je kompatibilný s rovnakým systémom pre všetkých; v tomto systéme je nutné zaručiť rovnakým politickým slobodám, a iba týmto slobodám, ich slušnú hodnotu.*
- b) *Sociálna a ekonomická nerovnosť musí spĺňať dve podmienky: musí byť spojená so všeobecne prístupným postavením a funkciami v podmienkach slušnej rovnosti príležitostí; a po druhé, musí prinášať maximálny prospech pre najviac znevýhodnených členov spoločnosti“ (Kahn, 2012, s. 120).*

Prvý bod hovorí o základných klasicko-liberálnych (negatívnych) slobodách jednotlivca v spoločnosti – každý má právo na život, na hľadanie vlastného šťastia, autonómne rozhodovanie, vierovyznanie, zhromažďovanie, prejav, vlastníctvo. Druhý bod je v mnohom zaujímavý a tvorí istý sociálny (ľavicový) prvok **Rawlsovej** teórie, pretože pojednáva o (pozitívnych) slobodách (právach) jednotlivca tzv. „na“ niečo. Sociálne nerovnosti autor v spoločnosti pripúšťa, avšak tie môžu existovať len za podmienky, že budú v konečnom súčte slúžiť pre prospech najmenej zvýhodnených, t. j. tých, ktorí prehrali prírodnú lotériu. V praxi sa tento argument opäť využíval a využíva pre filozofickú obhajobu vertikálnej redistribúcie, resp. progresívneho zdaňovania. V zmysle uvedeného sa môže zdať, že problém zachovania rovnováhy medzi rovnocennými súperiacimi ideológiami je v rámci pluralitnej liberálnej demokracie vyriešený prostredníctvom prístupu politického liberalizmu. **Rawls** konkrétne opisuje svoju motiváciu slovami: „*Politický liberalizmus sa teda usiluje o politickú koncepciu spravodlivosti ako nezávislého názoru. Neponúka žiadnu konkrétnu metafyzickú alebo epistemologickú doktrínu okrem doktríny, ktorá vyplýva z politickej koncepcie samotnej. Nezávislá politická koncepcia, ktorá podáva výklad politických hodnôt, nepopiera existenciu iných hodnôt (...)* Ako som už uviedol, jedným z cieľov je

určiť politickú sféru a jej koncepciu spravodlivosti takým spôsobom, aby jej inštitúcie mohli získať podporu prekrývajúceho sa konsenzu. V takom prípade samotní občania uplatňovaním svojej slobody myslenia a svedomia a zohľadnením svojich komprehenzívnych doktrín, chápu politickú koncepciu ako odvodenú z ich vlastných hodnôt“ (Rawls, 1997, s. 9).

Rawlsom navrhovaná koncepcia politického liberalizmu predstavuje ambiciózny projekt, ktorý by azda mohol fungovať, ak by aktéri občianskej a politickej spoločnosti (občania, médiá, politici, mimovládny sektor) akceptovali jeho základné princípy. Tie spočívajú v absolútnej slobode myslenia (v rámci právneho systému), odmietaní idealizácie jednej ideológie, zamedzovaní uprednostňovania jednej ideológie pred druhou a v uchovávaní si ideologického nadhľadu a odstupu pri hodnotení najrôznejších spoločenských a politických problémov. Inými slovami, podľa **Rawlsa** by mala byť v občianskej a politickej spoločnosti prítomná snaha o interpretácie sociálnej reality z rôznych ideových a ideologických pohľadov, resp. mala by byť prítomná aspoň snaha o to, aby sa v prípade krátkodobej či dlhodobej dominancie istého hodnotového rámca tento rámec minimálne nedostával do otvoreného a priameho konfliktu s ostatnými konkurenčnými koncepciami, ktoré demokratická a pluralitná spoločnosť považuje za legitímne. Z hľadiska **Rawlsovej** koncepcie politického liberalizmu je neprijateľné, aby sa jeden výklad komprehenzívnych doktrín slobody a spravodlivosti stal naturalizovanou samozrejmou, východiskovým bodom od ktorého sa určuje správnosť a nesprávnosť postojov. Nielenže takáto interpretácia stavia ďalšie relevantné ideológie do nevýhodnej pozície, čo je v rozpore s ideou politického liberalizmu, ale zároveň je dominancia jednej názorovej koncepcie netaktná aj voči vlastnej ideovej základni, ktorej hrozí, že bude neskôr považovaná za zdroj rizík kvôli uzurpovaniu si práva na pravdu.

V zmysle **Rawlsovho** politického liberalizmu si dovoľujeme upozorniť na isté riziko, ku ktorému môže v rámci dlhodobej prevahy jednej ideovej koncepcie nad druhou v priestore pluralitnej spoločnosti dôjsť. V prípade dlhodobej prevahy ideovej koncepcie, môže dochádzať k istej naturalizácii statusu quo. Pri nedostatočnej konfrontácii a verifikácii hodnotovej prevahy v spoločnosti môže dôjsť k stavu, kedy aj existujúci oponenti prevládajúcej doktríny nevedomky berú ohľad na základné princípy prevládajúcej ideológie, ktorá svojou normatívitou vytvorila isté stereotypy v uvažovaní. Môže sa tak stať, že v takomto priestore (zdanlivej) objektivity prevládajúcej ideológie v rámci politického liberalizmu preberajú aj samotní oponenti prevládajúcej ideológie základné hodnotové nadstavenie konkurenčných síl. Prevládajúca ideológia tak môže v občianskej

a politickej spoločnosti zovšeobecniť istý druh naratívu, ktorý vydáva za neutrálny, no v skutočnosti je ideologicky zafarbený. Prevládajúca ideológia sa však takéhoto označenia môže (a pravdepodobne bude) strániť. Je teda v záujme samotného politického liberalizmu, aby paušálnej aklimatizácii obecných tvrdení a naratívov vyplývajúcich z ideologických pozícií zabraňoval, resp. aby ich staval do kontrastu s ideologickými oponentmi.

Hrozba prevládajúcej ideológie v rámci nedodržiavania prístupu politického liberalizmu spočíva vo fakte, že sa ako ideológia nemusí na prvý pohľad javiť, k čomu dochádza už spomenutou naturalizáciou hodnôt. V tomto kontexte uvádzame slová **Mariána Kunu**, ktorý cituje **MacIntyre**a slovami: „(...) *Liberálna spoločnosť vzdeláva spoločenstvo tak, aby si osvojilo psychologický profil, ktorý zodpovedá procedúram verejnej reality liberálneho individualizmu*“ (Kuna, 2010, s. 96). Na základe uvedeného sa snažíme predstaviť a upozorniť na isté riziká, ku ktorým môže aj v rámci politického liberalizmu **Johna Rawlsa** dôjsť, pokiaľ si pluralitná a demokratická spoločnosť nedokáže ustrážiť vyváženosť a objektívny nadhľad pri hodnotení politickej a sociálnej reality. Ako konštatuje **Thomas Pogge**: „*Rawls píše, že pre myšlienku politického liberalizmu je životne dôležité, aby sme mohli s dokonalou dôslednosťou zastávať názor, že by bolo nerozumné použiť politickú moc na presadenie nášho vlastného komprehenzívneho pohľadu (...)*“ (Pogge, 2007, s. 142).

2. Je politický liberalizmus kľúčom k zachovaniu plurality?

V zmysle už uvedeného textu tvrdíme, že áno, avšak za predpokladu, že pri tomto prístupe dodržíme obligatórne kritériá tohto prístupu. Slovami **Rawlsa**: „*Politický liberalizmus sa domnieva, že najťažšie boje sa nepochybne zvädzajú v záujme najvyšších cieľov, akými sú náboženstvo, filozofické názory na svet, rôzne morálne koncepcie dobra. Asi stojí za povšimnutie skutočnosť, že pri takýchto hlbokých protikladoch je spravodlivá kooperácia medzi slobodnými a rovnoprávnymi občanmi vôbec možná*“ (Rawls, 2005, s. 4). Máme za to, že prísne kritériá politického liberalizmu nie sú v súčasnom občiansko-politickom diskurze dôsledne aplikované v praxi. V tejto časti uvádzame dva dôvody tohto stavu:

(A) Pri nedostatočnej konfrontácii a verifikácii ideologickej prevahy v občiansko-politickom diskurze môže dochádzať k stavu, kedy aj existujúci legitímni ideologickí konkurenti preberajú a akceptujú základné princípy koncepcie dobra prevládajúcej ideológie, ktorá svojou normativitou vytvára isté stereotypy v uvažovaní. V uvedenom stave hodnotového diskurzu je možné

dopracovať sa k situácii, kedy v takomto priestore (zdanlivej) vyváženosti a objektivity medzi jednotlivými koncepciami dobra (ideológiami) preberajú aj samotní oponenti základné hodnotové nastavenie prevládajúcej ideológie, ktorá sa však ako prevládajúca nejaví a to práve preto, že jej koncepcie dobra sú všeobecne prijímané ako ideologicky neutrálne. Ako sme už naznačili v predchádzajúcom texte, v takomto priestore sa v občianskej a politickej spoločnosti môže vyprofilovať istý druh „správneho pohľadu na kľúčové otázky“, ktorý sa môže javiť ako nestranný, nezaujatý, neutrálny, racionálny či neideologický, pretože sa pri nedostatku konfrontácie stáva naturalizovaným.

(B) V zmysle tejto problematiky uvádzame aj druhý dôvod neúplnej (nekorektnej) aplikácie politického liberalizmu do praxe. Dochádza k nemu v prípade, keď sa ideológia môže po získaní dominancie v občiansko-politickom diskurze, a teda po zlyhaní politického liberalizmu, stať prevládajúcou práve preto, že sa ako ideológia nemusí prezentovať, k čomu dochádza už spomenutou naturalizáciou hodnôt a „privatizáciou dobra“, na ktorú sme poukázali v predchádzajúcom texte citáciou Mariána Kunu, v ktorej reprodukuje MacIntyre. Ideológia liberalizmu je v zmysle machiavelistického posúdenia mimoriadne efektívna v ideologickom zápase. Na rozdiel od dvoch konkurujúcich ideológií nesmeruje pozornosť na zasadenie jednotlivca do pevne stanovených noriem, ktoré je nutné nasledovať, a ktorým je nutné sa v záujme vyššieho dobra prispôbiť. Naopak, jej centrom je jednotlivec a jeho slobodná vôľa v zmysle autonómie duše. Liberalizmus poskytuje individualite voľné pole pôsobnosti s obmedzeniami, ktoré majú v zásade len ústavný charakter. Liberalizmus však rovnako ako konzervativizmus či socializmus disponuje vlastnými koncepciami dobra, ktoré však, ako už bolo uvedené, nie sú zamerané na reštrikciu, ale skôr na zabezpečenie autonómie jednotlivca v spoločnosti predovšetkým od autority, ktorá má obmedzujúci charakter (štát, cirkev, spoločenstvo). Slovom **Mateja Cibika**: „*Základom liberalizmu je (aj etymologicky) dôraz na slobodu – na schopnosť jednotlivca konať na základe vlastnej vôle*“ (Cibik, 2017, s. 12).⁵ **John Rawls** tieto dobrá označuje ako „primárne“ a myslí nimi konkrétne:

a) *Základné práva a slobody: sloboda myslenia a svedomia;*

⁵ Aj k tomuto tvrdeniu je však možné vzniesť námietku a to vďaka povahe slobody, ktorú máme pri takomto výroku na mysli. K tejto problematike sa dostaneme v kapitole „Politický liberalizmus vo vzťahu k nazeraniu na slobodu“.

- b) *Sloboda pohybu a slobodná voľba zaberania miesta vzhľadom na rozmanité možnosti, pričom tieto možnosti umožňujú sledovať rôzne ciele a zefektívňovať rozhodnutia smerom k revízií a meniť ich;*
- c) *Moc a výsady úradov a pozície úradov a zodpovednosť;*
- d) *Príjem a bohatstvo sú chápané ako viacúčelové prostriedky všeobecne potrebné na dosiahnutie širokej škály cieľov, nech už sú akékoľvek;*
- e) *Spoločenské základy sebaúcty, ktoré sa chápu ako aspekty základných, spravídla dôležitých inštitúcií, pokiaľ majú mať občania vyvinutý zmysel svojej hodnoty ako ľudí a schopnosť sebaisto vylepšovať svoje ciele“ (Rawls, 2007, s. 99 - 100).*

Mnohé z týchto cností pokladáme za neutrálne, nezafarbené a za nevyhnutnú súčasť našej sociálnej reality bez toho, aby sme si uvedomovali ich ideologickú esenciu. Na druhej strane je na mieste konštatovanie, že v politickej filozofii by sme sotva našli cnosti, ktoré by sa dokázali uveriteľnejšie približovať neutralite, resp. všeobecnému súhlasu či podľa Rawlsa „prekrývajúcemu sa konsenzu“. Toto je devíza, z ktorej pre liberalizmus vyplýva istá forma výhody v ideologickom súboji. Napriek tomu by však ani táto výhoda nemusela predstavovať problém, pokiaľ by boli zásady politického liberalizmu aplikované dôsledne. V opačnom prípade politický liberalizmus dominancii ideológie liberalizmu nedokáže efektívne zabrániť z dôvodu, že jeho ideová podstata vyplýva z rovnakých cností, z akých čerpá samotná ideológia liberalizmu. V kontexte uvedenej problematiky sa otvára priestor pre ďalšie diskusie v rámci politickej filozofie o možnostiach a limitoch riešenia problému vyrovnannej ideologickej konfrontácie v rámci pluralitnej a liberálno-demokratickej spoločnosti, čoho následkom sú v zásade dva negatívne dopady na občiansko-politický diskurz ako aj politickú prax.

(A) Prvý negatívny dopad nedôsledne aplikovaného politického liberalizmu sa prejavuje prostredníctvom vzniku neoprávnenej, resp. adresne zle smerovanej kritiky na pluralizmus a následne aj pluralitnú demokraciu ako takú, pričom táto kritika sa opiera o nefunkčnosť plurality v občiansko-politickom diskurze. Pokiaľ deklarujeme, že ako občianska a politická spoločnosť sa pridržame politického liberalizmu pri riešení názorových rozporov, no zároveň v ten istý čas podporujeme (vedome alebo kvôli nedostatku rozhľadenosti v danej otázke, pričom oba prípady by sa na úrovni vrcholovej politiky nemali vôbec objavovať) status quo prevládajúcej ideológie, t. j. politiku, o ktorej sme referovali vyššie uvedeným citátom **Mariána Kunu**, sme nevyhnutnými spoluvinníkmi daného

stavu. Na vine v tomto prípade teda nie je politický liberalizmus a pluralizmus ako taký, ale zlyhanie aktérov moci pri jeho uplatňovaní.

Kuna tvrdí, že: „*Liberalizmus⁶ má márne ašpirácie na rolu rozhodovania sporov v rámci morálnej a politickej kultúry z privilegovaného stanoviska (a) nemá nijakú takúto intelektuálnu autoritu nad inými tradíciami*“ (Kuna, 2010, s. 85). To je v zásade definícia, s ktorou by sa stotožnil aj politický liberalizmus a **Rawls** ako taký. Zaujímavou myšlienkou hodnou polemiky by bola úvaha, či by liberalizmus nemal pokladať za istý druh víťazstva (i keď **Rawls** ani teória politického liberalizmu nemá produkovať porazených, práve naopak, má zabezpečovať symbiózu) fakt, že jeho podstata, t. j. tolerancia a pluralita, slúži ako fundamentálny základ pre prístup politického liberalizmu.

(B) Druhý negatívny dopad zle (alebo nedôsledne) aplikovaného politického liberalizmu priamo nadväzuje a rozvíja prvý príklad. V situácii prevládajúcej ideológie dochádza kvôli názorovej radikalizácii⁷ záujmu občianskej a politickej spoločnosti o pluralitu vo všeobecnosti ako o esenciálnu hodnotu demokracie. V súčasnom občiansko-politickom diskurze sme dospeli do stavu, v ktorom ak už sa pluralitný prístup má uplatňovať, tak je to výlučne v kompetencii a hraniciach prevládajúcej ideológie, nie však v kontexte politického liberalizmu, ktorý poskytuje ďaleko širšie mantinely rôznych náhľadov na sociálnu realitu. Konštatujeme, že kvôli problematike z bodu „(A)“ pojmy liberalizmus a pluralizmus v občiansko-politickom diskurze splyvajú v jedno. To síce môže vyhovovať ideológii liberalizmu, no neprospieva to teórii ani praxi politického liberalizmu, ktorý stráca svoju identitu a aj opodstatnenie, ktoré pohltila ideológia samotná. Pravdepodobne sme teda uverili v skutočnosť, že prevládajúca ideológia v podobe liberalizmu nám môže poskytnúť objektivitu v rozhodovaní, pretože jej esenciálnou zložkou je pluralita. Tá je však limitovaná mantinelmi liberálnych koncepcií dobrého života, ktoré však nie sú identické (sú užšie) s mantinelmi politického liberalizmu. To, že je (limitovaný) pluralizmus jednou zo základných zložiek ideológie liberalizmu je teda, samozrejme, do istej miery pravdivé tvrdenie, avšak pluralita presadzovaná či propagovaná v rámci ktorejkoľvek ideológie (aj liberalizmu) má svoje limity, ktoré končia práve tam, kde

⁶ A z nášho hľadiska aj akákoľvek iná ideológia.

⁷ Tá vzniká v dôsledku pocitu potreby ochrany a zachovania názorov a ideí, ktoré nie sú kompatibilné s prevládajúcou ideológiou. V takomto, istým spôsobom nepluralitne-toxickom, prostredí vzniká ďalší problém vo forme názorového izolacionizmu a uzavretia pred možnosťou ale aj ochotou diskutovať. Idei, ktoré nekorešponujú s prevládajúcou ideologickou tradíciou môžu ďalej spadať do postupnej radikalizácie a zároveň získavať popularitu istou formou martýrstva.

začína jej ohrozenie.

Mantinely politického liberalizmu sú oveľa širšie. Poskytuje rovnocenný priestor pre konkurenčný súboj večných ideí a presvedčení, pričom si však nenárokujú na univerzálnu pravdu. Vznikol totiž práve z dôvodu, že túto **Platónsku** koncepciu pravdy zo sveta ideí nie sme stále schopní dosiahnuť. V tomto tvrdení si opäť pomôžeme komentárom **Mariána Kunu**, ktorý cituje **MacIntyre**a: „Každá tradícia môže v každej etape svojho vývinu poskytnúť racionálne ospravedlnenie pre svoje ústredné tézy vo svojich vlastných pojmoch, používajúc pojmy a štandardy, ktorými sa sama definuje, ale neexistuje nijaký súbor nezávislých štandardov racionálneho zdôvodnenia, odvolávaním sa na ktoré by mohli byť problémy medzi súperiacimi tradíciami vyriešené“ (Kuna, 2010, s. 92). Práve na uvedenom tvrdení zakladáme naše presvedčenie, že projekt politického liberalizmu môže byť úspešný, avšak nevyhnutne musí zanechať súčasné praktiky svojej realizácie. Tie spočívajú v už spomenutej fantómovej objektivite⁸ súčasnej prevládajúcej ideológie, ktorá politický liberalizmus zdanlivo „prevádzkuje“, no len v ňou akceptovaných hraniciach jej hodnotovej orientácie. Prostredníctvom tohto stavu následne dochádza k istej miere splývania liberalizmu a politického liberalizmu.

3. Politický liberalizmus vo vzťahu k nazeraniu na slobodu

Absencia dodržiavania princípov politického liberalizmu sa v rámci súčasného občiansko-politického priestoru prejavuje v rôznych dimenziách a pri rôznych kľúčových otázkach. Prečo to však predstavuje pre politický liberalizmus zásadný problém? V zásade môžeme v tomto momente hovoriť o dvoch problematikách. Prvou je isté zrádzenie vlastných ideálov týmto postojom, nakoľko politický liberalizmus vyúsťuje do preferovania liberálnej koncepcie dobrého života. Za druhé, v tomto procese dochádza k obsahovej dezinterpretácii hodnôt (konceptii dobra). Azda najvýraznejšie sa tento problém prejavuje v otázkach slobody. Uvedený pojem je jedným z najdiskutovanejších predmetov polemik nielen vo filozofii, ale i v práve, sociológii, psychológii, politológii. Z poznania politickej filozofie vieme, že v súčasnom nazeraní na tento pojem delíme podľa **Berlinovho** delenia slobodu na negatívnu a pozitívnu (Berlin, 1993). Samozrejme, toto delenie má množstvo úskalí a existujú početné kritiky tejto diverzifikácie (Swift, 2008).

Základom kritik delenia slobody na slobodu „od“ niečoho a „na“ niečo je

⁸ Marián Kuna používa pojem Liberalizmus neutrality

náročná filozofická ale i praktická uchopiteľnosť takéhoto delenia. Jedno z najaktuálnejších diel, ktoré sa tejto, v zásade komplikovanej, problematike filozofie zaoberá, je publikácia **Keiho Hiruta** s názvom „Hannah Arendt and Isaiah Berlin: Freedom, Politics and Humanity“. Z mnohých podnetných myšlienok vyberáme pre kontext nami-preberanej problematiky delenia slobody nasledovnú úvahu: „*Byť negatívne slobodný robiť alebo byť X je iné ako byť schopný robiť alebo byť X. Človek nemusí byť schopný lietať, ale to neznamená, že je neslobodný lietať. Človek nemusí byť schopný prejsť cez cestu, ktorá bola zničená zemetrasením, ale to neznamená, že je neslobodný prejsť cez ňu. Hovorí sa, že človek je neslobodný vtedy a len vtedy, ak sú jeho túžby zmarené v dôsledku menných ľudských činností. Paradigmaticky sa človek stáva neslobodným zámerným zásahom, v tomto prípade hovoríme, že je utláčaný. Ale človek sa môže stať neslobodným aj ako neúmyselný dôsledok fungovania ľudských činiteľov*“ (Hiruta, 2021, s. 54).

Z politologického hľadiska má však toto delenie napriek definičným úskaliam svoje pragmatické ale aj praktické opodstatnenie⁹, nakoľko umožňuje v zásade presnú identifikáciu politického subjektu, či politika samotného prostredníctvom jeho nazerania na túto premennú. V rámci potrieb tohto textu sa problematikou delenia slobody nebudeme hlbšie zaoberať, nakoľko tá nie je predmetom našej štúdie. Upriamiť pozornosť chceme na skutočnosť, kedy sú diskusie o slobode v rámci systému, ktorý sa hlási k politickému liberalizmu, t. j. k systému, ktorý umožňuje súperenie minimálne troch základných ideologických doktrín (a ich subkategórií), obmedzené len na klasicko-liberálny výklad tohto kľúčového pojmu. V praxi to znamená, že polemiky o obmedzovaní slobôd sú usmerňované do pomerne úzkych mantinelov základných ľudských práv a slobôd, ktoré takmer identicky kopírujú negatívnu koncepciu slobôd od **I. Berlina**. V zásade hovoríme o istých slobodách „od“ niečoho, v našom prípade dominantne od štátu. Len málokedy sa v priestore politického liberalizmu (ktorý je zväčša spätý s liberálno-demokratickými zriadeniami) stretávame s diskusiou o porušovaní slobody

⁹ K problematike opodstatnenosti delenia slobody na pozitívnu a negatívnu predstavuje v slovenskom politicko-filozofickom priestore podnetná štúdia Ulricha Wollnera Problémy s Berlinovou dualitnou typológiou slobody, predovšetkým v časti Zmiernenie dištinkcie, kde Wollner tvrdí: „*Podľa môjho názoru by sme s chápaním vzťahu medzi pozitívnu a negatívnu slobodou nemuseli skončiť pri konštatovaní, že ho nie je nutné chápať ako nástroj na ideologickú diferenciaciu, ale mohli by sme ísť ešte ďalej. Ako ukázali reflexie nasledujúcich politických filozofov, oba zmysly slobody sú veľmi otvorené, to znamená, že ich možno aplikovať vo veľmi širokej škále možných politických interpretácií*“ (Wollner, 2020, s. 23).

v prípade nevyplácania miezd, neplnení si úloh zo strany štátu v poskytovaní zdravotnej starostlivosti či bezplatného kvalitného školstva. Už vôbec nemôžeme hovoriť o diskusii o nedodržiavaní slobody ekonomickej, ktorá čerpá svoju legitimitu s II. generácie ľudských práv – tie v dominantnej miere hovoria o sociálnych právach človeka na dôstojný plat, sociálnej zabezpečenie a sociálnu ochranu. V priestore fungujúceho politického liberalizmu by takáto diskusia mala byť ihneď nastolená po zaregistrovaní jej absencie – tá spôsobuje nevyváženosť v diskusii, istú formu znevýhodnenia ideológií, ktoré majú na pozitívnej slobode, resp. II. generácii ľudských práv, vystavaný svoj hlavný ideový modus operandi. V prípade, že sa však sloboda prezentuje len v zmysle klasicko-liberálnych vymedzení a politický liberalizmus na toto nereaguje, získava tak ideológia liberalizmu výhodu v konkurenčnom boji, nakoľko môžeme predpokladať, že význam pojmu sloboda by sa v spoločnosti mohol naturalizovať v zmysle hesla *Laissez faire*. Na základe uvedeného môže byť zaujímavým dodatkom k diskusii a ďalšej polemike, že ani ideológia liberalizmu nenazerá na pojem slobody plne konzistentne. Moderný či sociálny liberalizmus, ktorý azda svojim objemom v súčasnosti už prevyšuje liberalizmus klasický či neoliberalizmus, zdôrazňuje potrebu akceptácie ale aj zabezpečovania pozitívnej slobody. Takéto závery netvorí perifériu ideológie liberalizmu, naopak, zastávali sa ich najprominentnejší predstavitelia liberalizmu akými boli **J. J. Rousseau**, **J. S. Mill**¹⁰, **T. H. Green**, **J. Dewey**, **J. Rawls** a ďalší predstavitelia sociálneho liberalizmu.

4. Absencia politického liberalizmu v súčasnom politickom diskurze a kríza pojmov

Z uvedených definícií politického liberalizmu a prejavov jeho absencie v občiansko-politickej praxi usudzujeme, že k tomuto javu preukázateľne

¹⁰ John Stuart Mill sa k téme potreby zabezpečovať adekvátnu mieru sociálnej istoty vyjadruje na mnohých miestach naprieč jeho štúdiami. Príkladov je hneď niekoľko, napríklad úryvok z diela „Kapitoly o socializme“, (ktoré je súčasťou slovenského kolektívneho vydania Millových prác pod názvom „Logika liberalizmu“) kde píše: „*A kľasť ako zmiernenie zla to, že tí, čo takto trpia, sú slabšími členmi spoločnosti morálne alebo fyzicky, znamená iba k nešťastiu pridať urážku. Je slabosť zdôvodnením utrpenia?*“ (Mill, 2005, s. 683). Na inom mieste rovnakého diela zasa tvrdí: „*Hrozivá kauza, ktorú sú socialisti schopní rozvíriť proti súčasnému ekonomickému poriadku spoločnosti (...) bezpochyby vyžaduje úplné zhodnotenie všetkých prostriedkov, akými majú inštitúcie šancu začať pracovať spôsobom prospešnejším tej veľkej časti spoločnosti, čo dnes využíva najmenší diel jej priamych dobrodení*“ (Mill, 2005, s. 745).

dochádza aj v aktuálnom politickom diskurze. Súčasná politicko-ideologická dištinkcia oproti minulosti neleží dominantne na osi ľavo-pravej (ekonomickej)¹¹, ale na ideologickej osi vertikálnej, ktorá rozdeľuje ideologické postoje na konzervatívne a liberálne.¹² V rámci neželaného stavu prevládajúcej ideológie, ktorá, ako sme uviedli, môže byť akákoľvek, dochádza k naturalizácii a paušalizácii ideologicky zafarbených výkladov kľúčových hodnôt, ktoré však v politickej filozofii nemajú len jeden univerzálny výklad. Pripomíname, že riziko prevládajúcej ideológie sa nemusí prejavovať len prostredníctvom povedzme štátom preferovaného ideologického náhľadu na hodnotové témy. K tomuto stavu môže dochádzať na akejkolvek úrovni verejného politického diskurzu.

Samozrejme, je legitímne a v demokratickej spoločnosti aj žiadané disponovať autentickým, jedinečným a autonómnym (čiže v skratke ideologickým) náhľadom na rôzne problematiky riešené v rámci politického diskurzu. Rozhodujúce je však prijať, resp. minimálne akceptovať legitímnosť a právo názorového oponenta na jeho taktiež autentický a v konečnom dôsledku i ideologický postoj – samozrejme, pokiaľ tento názor nepresahuje hranice vymedzené zákonom. Pokiaľ však v spoločnosti rezonujú obsahovo náročné kultúrno-hodnotové témy, pričom sa niektoré názory prameniace zo, slovami **Johna Rawlsa** „*absolútne rozumných doktrín*“, ktoré zároveň operujú v mantineloch ústavnosti, označujú ako neracionálne či ideologické, dochádza k zásadnému porušeniu princípov politického liberalizmu. Ako sme uviedli v predošlých kapitolách, nie len, že filozofia nepozná praktický model ideologicky neutrálneho a racionálneho názoru, ale len názoru či postoj, ktorý je racionálny len v rámci svojej vlastnej koncepcie dobra (vlastnej ideológie), ale taktiež takýto postoj popiera oprávnenie ostatných „absolútne rozumných doktrín“ na svoju existenciu ako takú. Ešte závažnejší príklad spočíva v situácii, kedy sú zástancovia prevládajúcej ideológie (ktorá môže byť akákoľvek) ochotní pripustiť hore uvedené porušovanie princípov politického liberalizmu, avšak s dodatkom, že takýto postoj je obhájiteľný a legitímny kvôli preukázaniu najlepšej životaschopnosti ich vlastnej „absolútne rozumnej doktríny“. Pokiaľ je takýto prístup občianskou spoločnosťou, politickou reprezentáciou a verejným sektorom akceptovaný ako nový status quo, politický diskurz je konfrontovaný s rizikom zániku plnohodnotnej plurality. V takomto priestore síce nemusia byť ostatné

¹¹ T. j. predovšetkým ekonomickej, ktorá hovorí o miere zásahov štátu do ekonomiky, hospodárstva a riadenia vo všeobecnosti.

¹² K problematike dvoch ideologických osí, t. j. horizontálnej ľavo-pravej a vertikálnej, t. j. kultúrno-hodnotovej pozri politický kompas.

„rozumné doktríny“ postavené de iure mimo zákon, avšak na ich výklad sociálnej reality sa môže vplyvom uvedenej dominancie a naturalizácie univerzálnych hodnôt prevládajúcej ideológie nazerať ako na dogmaticko-ideologický, neracionálny, resp. taký, ktorý nedisponuje morálnym nárokom na širšie zapracovanie do verejného diskurzu.

K uvedenej problematike neprispieva ani synonymizácia kľúčových pojmov politického diskurzu. Jednými z nich sú pojmy liberalizmus a politický liberalizmus, s ktorými predkladaný článok dominantne pracuje. V predvolebnej kampani pre parlamentné voľby do NR SR sa téma boja proti liberalizmu objavovala frekventovane, dokonca bola esenciálnou súčasťou niektorých politických strán a ich politického marketingu. Z politologického hľadiska je potrebné skonštatovať, že napriek pojmovej nezorientovanosti, či už od politických predstaviteľov ale aj mediálnej obce, sa diskusie tejto problematike vo väčšej miere nevenovali. Jednou z výnimiek, ktorú je vhodné spomenúť, bola relácia V politike odvysielaná 27. 8. 2023 na TA3 s hosťami **Andrejom Dankom** a **Michalom Šimečkom** mladším, v ktorej moderátor **Rastislav Iliev** v úvode predstavil grafiku znázorňujúcu rozdiel medzi liberálnou demokraciou a ideológiou liberalizmu. Táto diskusia zaiste nedisponovala dostatočnou časovou dotáciou a zverejnená bola skôr ako istá forma argumentácie proti kampani SNS, avšak predstavovala z nášho hľadiska model, ktorým by sa mala nami-riešená problematika komunikovať v mediálnom, ale aj verejnom priestore v čoraz rýchlejšom globalizovanom svete, kde často nie je priestor pre široké politicko-filozofické analýzy. To však neznamená, že aj takto závažné témy nie je možné komunikovať odborne a časovo efektívne.

V rámci uvedeného príkladu chceme uvedený protiliberálny naratív z nášho hľadiska konfrontovať otázkou, voči čomu je v skutočnosti cieleň – či proti ideológii liberalizmu ako takej, čo je v zásade legítimný postoj v prostredí pluralitnej liberálnej demokracie, alebo voči pluralite vo všeobecnosti, čiže politickému liberalizmu, pričom takýto postoj popiera základné ľudské práva a slobody ako aj Ústavu Slovenskej republiky. Aj liberálne spektrum sa však v politickej komunikácii dopúšťa pojmových interpretačných faulov. Príkladom môže byť komunikácia o ochrane slobody, pričom liberálne spektrum má na mysli predovšetkým slobodu individuálnu, t. j. podľa **Berlinovho** vymedzenia negatívnu. Socialistické či konzervatívne spektrum však túto slobodu nemá v centre záujmu a oveľa väčšiu relevanciu pripisuje slobode pozitívnej, ktorú, naopak, liberálne spektrum ani nekomunikuje ako slobodu, ale skôr sociálne právo, resp. nárok získaný na základe individuálneho snaženia, pričom pokiaľ

touto pozitívnu slobodu jednotlivcov neoplýva, je to v dôsledku jeho zlyhania alebo nedostatočného snaženia. Tento naratív vzniká jednak v dôsledku rozlišnej ideologickej pozície na ideologickom kompasu, ale taktiež z istého zdania o privilegovanom postavení na „trhu ideológií“, na ktorom sú nositelia tohto prístupu k slobode presvedčení o univerzálnosti svojej interpretácie tejto hodnoty. Podobný príklad spočíva pri diskusii o ochrane demokratického zriadenia, o ktorom časť politického spektra tvrdí, že zanikne, pokiaľ nebude vo vláde. Tento argument je, samozrejme, z politologického hľadiska neplatný, pretože ústavnosť a demokratické zriadenie Slovenskej republiky rovnako ako aj jeho ukotvenie v štruktúrach NATO či EÚ je chránené celou škálou právnych a medzinárodných záväzných zmlúv a nie je viazané na aktuálnu politickú reprezentáciu. Samozrejme, za istých predpokladov je možné uvažovať o zrušení týchto dohôd, ale pravdou taktiež zostáva, že žiadna z relevantných politických strán otvorene a exaktne takýto cieľ neprezentuje. Opäť sa tak dostávame do istej formy naratívu, ktorý však získava všeobecne akceptovanú platnosť v tom zmysle, že nositeľmi demokracie či plurality sú len vybrané politické strany, ktoré to o sebe dostatočne a frekventovane tvrdia, čo však z politologického hľadiska nemá pri posudzovaní miery demokratickosti politických strán žiadnu relevanciu.

Úlohou volebných, pluralitných liberálnych demokracií by malo byť zachovávanie a upevňovanie pozícií politického liberalizmu, ktorý vychádza z príbuzných cností ako samotná ideológia liberalizmu, čo mu však nezabraňuje uplatňovať svoju autonómnú pozíciu a rolu v demokratickom občiansko-politickom diskurze. V prípade neuplatňovania tohto prístupu môže dochádzať k stavu dominancie jednej alebo viacerých „absolútne rozumných doktrín“ nad inými, čo je v priamom rozpore s princípmi pluralitných demokracií.

Záver

Na základe predkladaného textu tvrdíme, že teória politického liberalizmu je životaschopným nie iba teoretickým, ale aj praktickým konceptom, ktorým je možné vyriešiť zdanlivo neriešiteľné polemiky o zhode na univerzálny pravde, morálke a cnosti (hodnotách), a to tým, že tento prístup paradoxne akceptuje a prehlasuje, že takéto hodnotiace súdy zatiaľ nie sme schopní objektívne vyhodnotiť. Dodávame však, že politický liberalizmus v kombinácii s prevládajúcou ideológiou, ktorá je výsledkom jeho nedôslednej aplikácie, predstavuje isté riziko preferencie jednoliatych ideologických náhľadov na hodnotové otázky, ktoré sa v občiansko-politickom diskurze sofistickovane

presadzujú ako univerzálne platné a objektívne. Dochádza tak k presne opačnému efektu, pre ktorý bol projekt politického liberalizmu Johna Rawlsa navrhnutý. Politická aj občianska reprezentácia by mala dbať o zachovanie a dôsledné aplikovanie politického liberalizmu, ktorý umožňuje v občiansko-politickom priestore viesť rôznorodú a spravodlivú hodnotovú diskusiu. Tá je však možná len pri dôslednej aplikácii pravidiel politického liberalizmu v diskusii, ktorá nie je korigovaná regulátormi jednej z predmetných súťažiacich ideológií, ktoré vydáva za objektívne platné, všeobecné, paušálne a univerzálne racionálne.

Literatúra:

- BERLIN, I. 1958. Dva pojmy slobody. In: GÁL, E., NOVOSÁD, F. (eds.). *O slobode a spravodlivosti*. Bratislava: Archa, 1993. s. 19 - 73. ISBN 80-7115-047-9.
- CÍBIK, M. 2017. *Liberáli a tí druhí*. Bratislava: AKAMedia, 2017. 143 s. ISBN: 978-80-972769-0-4.
- FANTON, M. 2020. Rawls's Point of View: A Systematic Reading of Justice as Fairness. In: *Brazilian Political Science Review*, roč. 14, 2020, č. 2, e-ISSN: 1981-3821, s. 1 - 33. <https://doi.org/10.1590/1981-3821202000020003>.
- HIRUTA, K. 2021. *Hannah Arendt and Isaiah Berlin*. Princeton: Princeton University Press, 2021. 277 s. ISBN: 978-0-691-18226-1
- KAHN, L. 2012. *Mill on Justice*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2012. 224 s. ISBN: 978-1-349-36681-1.
- KUNA, M.: MacIntyryova (nekomunitaristická) kritika liberalizmu. In: ŠÚST, J. (ed.) 2010. *Liberalizmus neutrality 2 - vybrané politické aspekty*. Ružomberok: FF KU, 2010. s. 84 - 106. ISBN 978-80-8084-552-0.
- MILL, J. S. 2005. *Logika liberalizmu*. Translation: E. Višňovský. Bratislava: Kalligram, 2005. 882 s. ISBN 80-7149-783-5.
- POGGE, T. 2007. *John Rawls, His Life and Theory of Justice*. New York: Oxford University Press, 2005. 228 s. ISBN: 978-0195136371. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195136364.001.0001>.
- POLLMAN, A. - LOHMANN, G. (ed.) 2017. *Ludské práva*. Bratislava: Kalligram, 2017. 560 s. ISBN 978-80-8101-960-9.
- RAWLS, J. 1985. *Spravodlivosť ako férovosť*. Translation: R. Cedzo. Bratislava: Kalligram, 2007. 307 s. ISBN 80-7149-911-0.
- RAWLS, J. 1993. *Politický liberalizmus*. Prešov: Slovacontact, 1997. 304 s. ISBN 80-88876-01-X.

- RAWLS, J. 1993. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 2005. 525 s. ISBN: 978-0-231-13089-9.
- RAWLS, J. 1977. *A Theory of Justice* – Revised Edition. Cambridge: Harvard University Press, 1999. 538 s. ISBN: 978-0-674-00078-0.
- SCHWARZMANTEL, J. 1998. *The Age of Ideology*. Tavistok and Rochdale: NYU Press, 1998. 207 s. ISBN 0-333-65044-1. https://doi.org/10.1007/978-1-349-25941-0_1.
- SWIFT, A. 2001. *Politická filozofie*. Praha: Portál, 2005. 190 s. ISBN 80-7178-859-7.
- ŠVEC, J. 2018. Úskalia fantómovej objektivity súčasného liberalizmu (problematika depolitizácie a deideologizácie). In: *Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov*. Košice: Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2018. s 203-211. ISBN 978-80-8152-623-7.
- WENAR, L. 2021. John Rawls. In: ZALTA, E. (ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2021 Edition), 2021. Online: <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/rawls/>>.
- WOLLNER, U. 2020. Problémy s Berlinovou dualitnou typológiou slobody. In: *Politické vedy*. roč. 23, 2020, č. 3, ISSN: 1335 – 2741, s. 13 - 27. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2020.23.3.13-27>.